

Latin Amerika ve Anadolu'nun Kanayan Damarları

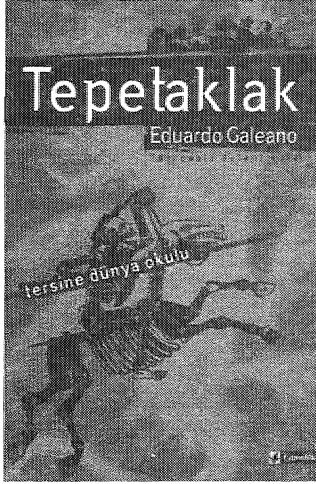
kültür

SAHA

kitap

yılmaz ÇELİKBİLEK

Devlet televizyonlarından birinin ekranındaydı. Rahat ve kendinden emilin görünmeye çalışsa da endişeli olduğu belli oluyordu. Söylediklerine başta kendisinin inanmadığını gözleri ele veriyordu. Amerikan kökenli bir altın şirketinin Türkiye'deki genel müdürüydü. Anlatıkları birkaç yıldır

ülkemize üşüşmüş ulus ötesi madencilik şirketlerinin kalıplaşmış nakaratlarıydı... Önemli bir altın rezervine sahiptik. Bu kaynakların bir an önce işletilmesi halinde ülkemiz refaha kavuşacak, ekonomimiz kurtulacak, istihdam sorunu halledilecek, ülke savunması güçlenecekti. Belli ki konuyu doğrudan "ülke savunmasıyla ilişkilendirilmesi, siyanürle altın elde edilmesi karşılığında çıkarılan altın ülke savunmasını zayıflatmaya çafıyan hainler olduğu imajının verilmesiydi,...Katlanarak artan borçlandırma yoluyla ülkeyi sömürgeleşti ren emperyalist ülkelerin ulusötesi şirketlerinin müdürleri "ülke savunmasını güçlendirmek" için burada olduğunu söylüyordu. Gerçi "bay müdür" Türkçe konuşuyordu ancak bahsettiği herhalde başka bir ülkeydi. Ahtapot, vantuzlarıyla kavradığı avına "çok sevdiği için sarıldığını" söylüyordu.,

Bu kaba propaganda yeni değildi. Eduardo Galeano'nun orijinal ilk baskısı 1971'de yapılan ve ülkemizde 1.983 yılında basılan "Latin Amerika'nın Kesik Damarları" kitabı kapitalist sermaye birikiminin temelinde yatan şiddet, sömürü ve vahşete eşlik eden yalanları anlatıyordu. Evet sömürgeciler, emperyalistler işgal ve talanlarını gizlemek için hep kutsal gerekçeler buluyorlardı. Belki en açık sözlüleri beş yüz yıl önce Meksika'yı işgal eden İspanyol sömürgecilerinden Bernaz

del Castillo'ydu. "Tanrıya ve hükümdarımıza hizmet için geldik biz buraya. Aynı zamanda buradaki zenginlikler için de geldik". Beş yüz yıl sonra ABD emperyalizmi Irak'ı, "haçlı seferi" kutsallaştırmasıyla yetinmeden, "özgürleştirme" söylemiyle kan ve baruta boğ-

yordu. Türkiye'de askeri işgale bile gerek yoktu. "our boys/bizim oğlanlar" 1980'de askeri darbe yaparak somörö ve talanım alt yapışım oluşturmuş, globali kapitalizme eklemelenmenin yolunu açmıştı. Yapılacak yeni yasal düzenlemeler, niyet mektupları ve stand by anlaşmaları için "uyumlu" hükümetler ve sömürüyü gizlemek için yığınla "bay müdürlere" ihtiyaç vardı... "Bay müdürlerin asıl görevi Castillo gibi, Bush gibi sözgelimi Bergama'ya ülke ekonomisini ve savunmasını güçlendirmek için geldiklerini söylemekti.

"Bay müdür" diğer bazı yüksek ücret, birçok yönetimi kurulu ve danışmanlık "özveriferiyle donanmış" namı "hocaların" da belirttiği gibi, altın madenlerinin işletilmesiyle ülkemizin refaha erişeceğini müjdeliyordu. Galeano'nun kitabında. Potosí adında bir kentten bahsediliyordu. Önemli bir gümüş madeni kaynağı olan kentin nüfusu 1573 sayımında 120 000'di. Madrid, Roma ve Paris'ten daha kalabalıktı. New York henüz bir köy halindeydi, Boston'ununki on kat aşan nüfusuyla, dünyanın en büyük ve en zengin kentlerinden biriydi. 16. ve 17... yüzyıllar Potosí'nin zengin gümüş damarları kopartılarak İspanyol sömürgecileri tarafından Avrupa'ya taşınmıştı. 1503-1660 yılları arasında Latin Amerika'dan İspanya'ya tam 185 ton altın ve 16 000 ton gümüş

götürülmüştü. Bu tüm Avrupa rezervlerinin üç katını temsil etmekteydi. Sömürgeciler madenlerde yerliler* en vahşi koşullarda çalıştırıyorlardı. Saaece Boüvy'a'daki gümüş madenlerinde 1650 yılına kadar yaklaşık 8 milyon Kızılderili yaşamını yitirmişti.. Potosi bugün dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olan Bolivya'nın yoksul kentlerinden biriydi. Bolivya'nın olduğu gibi, Brezilya, Meksika, Arjantin, Şili, Peru, Küba, Guatemala, Honduras, Ekvator, Paraguay, Uruguay, Kolombiya, Nikaragua, Venezüella ve diğerlerinin yer altı, yer üstü ve insan kaynakları Avrupa ve Kuzey Amerika'nın "ekonomi ve savunmasını güçlendirmek" üzere en acımasız koşullarda sömürülmüşlerdi. Bu ülkelerin zengin yeraltı, yer üstü kaynaklarına sahip olması onları kendiliğinden zenginleştirmeyi reddetti.

"Ernest Mandel'in yapmış olduğu hesaba göre, 1660'a kadar Amerika'dan sökülüp alınan altın ve gümüşün, 1650-1780 yılları arasında Hollanda, Doğu Hindistan Kumpanyasının Endonezya'dan topladığı ganimetlerin, Fransız sermayesi tarafından 13. yüzyıl boyunca İngilizlerin bir yandan Antiller'deki köleleri çalıştırarak, bir yandan da Hindistan'ı yağmalayarak gerçekleştirdiği kârların toplamı, 1800'lerde bütün Avrupa'daki sanayi alanlarına yatırılan sermayelerin toplamını aşılıyor." Galeano, Avrupa ve ABD'nin temsil ettiği "Batı Uygarlığı"nın üzerinde yükseldiği sömürü, katliam, ve zulmün tarihini Latin Amerika'nın kesik damarlarıyla resmediyordu.

Ne ki dünyanın her yanında damarlar yeni "uygar" yöntemlerle kanatılmaya devam ediliyordu. "Sömürge soygununda kılıç ve haç yan yana ve omuz omuza yürümüştür hep. Amerika'nın gümüşünü çıkarabilmek için kumandanlarla rahipler, silahlı atlılarla kitaplı papazlar Potosi'de randevu vermişlerdir birbirlerine. Koca tepenin zengin damarları, külçe halinde eritilerek, Avrupa'nın kalkınması için seferber edilmiştir." Dört yüz yıl sonra özde değişen bir şey yoktu. Şimdilerde işgalci kumandanların yerini IMF, AB, DB, DÖ vb. örgütlerin temsilcileri, papazların yerini de işbirlikçi iktidarlar, "bay müdür"ler ve namii "danışman" hocalar almıştı. Bunların yetmediği yerde gelişmiş savaş teknolojisiyle, her ülkeye "özgürlük" bahsedilebilirdi. Anlaşılan özgürlük kavramının ne anlama geldiğini, Latin Amerika'da İspanyol klasik sömürgeciliği yerine İngiliz emperyalizminin egemen olmaya başlamasına sevincini gizleyemeyen, İngiliz imparatorluğunun beyne George Canning'in daha 1824 yılında, sansar gülüşüne ve salyalarına karışan sözlerinden öğrenmişlerdi. İngiliz emperyalizminin kitadaki hegemonyasını değerlendiren Canning, "bu işi

olmuş bitmiş kabul ediyorum,, İspanyol Amerika'sı özgür artık, eğer işleri olağanüstü kötü yönetmezsek, özgür topraklar İngiliz sayılabilir" diyordu. Bugün de Irak toprak ve petrolü- emperyalizmin olursa özgür sayılabilirdi. Yüz yıl önce Guatemalalı bir bakanın söyledikleri bu çarpıtılmaya işaret ediyordu; "Devanın, derdin kaynağı olan ABD'den gelmesi, doğrusu by ya, beni pek şaşırtır!"

Latin Amerika daha sonra ağırlıklı olarak ABD emperyalizmi tarafından özgürleştirilecekti. "1910 yılında Stockholm'de yapılan Uluslararası Jeoloji Kongresinde toplanan ve yayınlanan bilgiler sayesinde, Amerikalı işadamları birçok ülkenin yer altı zenginliklerini değerlendirme ojanası buldular. Bu ölkeler arasında en çekici olanı belki de Brezilya'ydı... Aradan uzun bir süre geçtikten sonra, 1948'de Birleşik Devletler Brezilya'da bir maden atışeliği oluşturdu. Maden atışesinin, askerî atışe ya da kültür atışesi kadar çoktu işleri.. Hemen ardından da, Amapa'daki zengin manganiz yatakları Bethlehem Steel'in emrine verildi. Brezilya/ 1952'de Birleşik Devletlerle imzaladığı askeri anlaşmayla, demir gibi stratejik önemi olan hammaddeleri sosyalist ülkelere satmamayı kabul ediyordu., 1953 ve 1954'te bu kurala uymayıp ABD'nin ödediği fiyatın çok üstünde bir fiyata Polonya ve Çekoslovakya'ya demir satan başkan Vargas bu yüzden devrildi". Yine 1964 yılında demir madenleri işletme hakkını ABD kökenli tekelin elinden alan hükümet askeri darbeye devrildi., ABD elçisi Lincoln Gordon darbeci diktatör Castelo Branco'nun zaferini kutladı, Amerikan şirketine işletme hakkıyla birlikte yeni olanaklar da sağlandı... Darbe öncesinde komploculara maddî yardımda bulunduğu bilinen elçi Gordon, Battimor'da bir üniversitenin başına geçmek, üzere, Brezilya'dan gönül! huzuruyla ayrılıyordu. Anlaşılan Amerikan çıkarlarının savunulmasının namı "bilim insanı" olmaya yettiği gerçeği, yeni bir olgu değildi.

Ülkelerin yer altı kaynaklarının sömürülerek üretici güçlerinin tahrip edilmesi ve gelişmelerinin engellenmesinin, yoksulluğunun acılı tarihini anlatıyordu Galeano. Yıllar öncesinden "Bay müdürü" yalanlıyordu. Sözelimi sahip olduğu petrol kaynakları Meksika'yı değil Amerikan şirketlerini zenginleştiriyordu., "Biri Kuzeyi, biri güneyi olarak Meksika topraklarını paylaşan Standart Oil ve Shell,, Meksika'daki çalışma yasalarıyla ilgili Yüksek Mahkeme kararlarını reddediyordu,.. Bununla da kalmayıp, ünlü Faja de Ora kaynağını baş döndürücü bir hızla kuruttuktan sonra, Meksikalıları kendi petrollerine, Birleşik Devletler ve Avrupa'dakin-

den daha yüksek bir fiyat ödemeye zorluyordu. Otuz-kırk yıl süreyle çalışabilecek olan birçok kaynak, ihracat furçasında birkaç ayda acımasızca tüketilmişti. Meksika'nın en zengin kaynaklar« soyulmuş, geriye bir dizi işe yaramaz rafineri. Tampico kentinin dilencileri ve acı anılar kalmıştı/» Evet, emperyalist talanların uygulama biçimleri eskimemişti. Bergama'da siyanürle altın soygunu yapan Normandy de Yüksek Mahkeme kararların« dinlemiyordu.. Amerikan şirketi talan üretimim hızlandırmış ve şimdiden atık barajını doldurmuştu. Anadolu'da ulusötesi tekelere bağlı şirketlerce kapatılmış binlerce kilometrekarelik ülke toprağı, yeni yasalarla kolaylaştırılmış, büyük yağma için sırasını bekliyordu,. Yağma için yeni yataktık yasaları ve yönetmelikleri yetmiyordu.. Yağcı yavaşmalara ihtiyaç vardı,, Bunlara şimdilerde "Genel MDdür, halkla ilişkiler müdürü, danışman ve bilim adamı" deniliyordu. Ücretleri 'vicdanlarıyla karşılaşmalarını engellemeye yetecek ölçüdeydi,,

ABD emperyalizmi sömürsünü onlarca kanlı darbe, askeri diktatörlükler, iç çatışma kışkırtıcılığı ve işkencelerle sürdürüegelmiş. Arjantin'de "kaybedilen" binlerce insan, Şili'de doğal kaynaklarına sahip çıkan sosyalist Al fende hükümetinin faşist bir darbeye devri lmesi Amerikan uygarlığının özgürlük getirme uygulamalarından bazılarınıydı. Venezüella'da şimdilerde ülke zenginliklerini halk yararına kullanma suçu! işleyen Chavez'in A8D destekli karşı çıkışlarla karşı Ulaşmanın temelinde bu kanlı soygun tarihi yatıyordu. "Venezüella aynı anda hem dünyanın en zengin, hem de en yoksul öl kellerinden biridir. Latin Amerika'da kişi başına gelirin en yüksek olduğu ülkedir.,...Kişi başına viski tüketiminin en yüksek olduğu ülke de Venezüella'dır. Petrol, gaz ve demir rezervleri her Venezüelalınınmal varlığını on katına çıkarabilecek düzeydedir.. Elli yılda petrolden elde edilen gelir, Marshall Planı'yla Avrupa'ya yapılan para yardımının iki katıdır. Petrol ilk kuyulardan fışkırmaya başladığından beri, nüfus üç katına, ulusal bütçe de yüz katına çıktı, ama nüfusun büyük bir çoğunluğunun yaşama düzeyi, ülkenin kakao ve kahveye bağımlı olduğu dönemdeki aynı...Caracas bugün, elektronik aletlerin egemen olduğu bir kabus, tüketiciliği yaratıcılıktan üstün tutan, gerçek gereksinimleri gizlemek için yapay gereksinimleri arttıran petrol kültürünün merkezidir....Caracas'ta uykusuzluk çekilir, çünkü kazanmak ve harcamak, tüketmek ve satın almak, her şeye sahip olmak arzusu bir türlü doyurulamaz. Tepelerini ardında sayılan yarım milyonu geçen bir unutulmuşlar ordusu, gecekondularından bu savurganlığı seyreder."

Bu tablo otuz yıl öncesini anlatıyordu. Günümüzde Venezüella daha farklı değildi. Sadece yoksulların sayısı birkaç kat artmıştı. Bir de yoksullar 1922'de üç ABD şirketi tarafından yazılan petrol yasasıyla çizilmeye başlanan kaderlerini artık kabul etmiyorlardı.. Küba 1960'ı'nda bu çarkı kırmıştı» Küba artık ne .ABD bayrağında bir yıldız, nede Standart Oil'in dünya çapındaki çarkında bir dişliydi. Şimdilerde de petrol, maden, çevre, yer altı suyu vb. global soygun yasa ve yönetme ilkleri ulusötesi tekel ya da onların küresel örgütlerince hazırlanıyor ve yoksul ülkelere dayatılıyordu. Ülkelerin doğal kaynakları talan edilmekle kalmıyor görülmemiş bir çevre kirliliği ve geri dönülemeyecek bir doğa tahribi yaşanıyordu. "Latin Amerika'nın Kesik Damarları"nda "batı uygarlığı"nın sömürü ve şiddet tarihini anlatan Eduardo Galeano 1998'de yazdığı yeni kitabı "Tepetaklak"ta global kapitalizmin doğada ve insanda açtığı yaraları, çürümeyi, yozlaşmayı ve yabancılaşmayı dile getiriyordu; "Bizi gömen ya da süren toprak zehirleniyor: Hava yok, havasızlık var.. Yağmur yok, asit yağmuru var» Parklar yok, park yerleri var. Eşler yok, ortaklar var.. Uluslar yerine, şirketler var. Yurttaşlar yerine, tüketiciler var. Şehirler yerine yığılmalar var. Bireyler yok, reklamlar var. Vizyonlar yok, televizyonlar var. Bir çiçeği övmek için *plastik gibi' deniyor:"

Lakin umut hiç tükenmeyecekti. Latin Amerika Anadolu'ya uzak değildi. "Biz birbirimizi yaralarımızdan tanırdık." İnsanlarımız ve topraklarımız benzerdi... Kavruktu, yoksuldu... Oysa umutlarımız yeşildi ve direniştiydi, "Pek çok umut kaynağı var. Eğer umudun içecek suyu olmasa susuzluktan ölürdü. Neyse ki büyük kalabalık insan grupları var; Zapatistalar gibi, topraksız köylüler gibi... Tek olası dünya bu değil. Gerçeklik, her sabah yeniden doğan bir çarpışma. Kim Ocak 1994'te onmanın içlerinden Zapatistaların çıkabileceğini söyleyebilirdi"... Zapatistalar Bergama köylülerinin çocuklarıydı. Bergama köylüleri Meksika yerlilerinin ruhunu kuşanmışlardı.. Latin Amerika'da "el pueblo unido hama seras vencido"(birleşik halklar yenilmez) çığılı.. Munzur'dan "gelin canlar bir olalım, münkire kılıç çalalım" şiarıyla karşılanırdı... Emperyalist haramilerin altın için çullandığı Uşak, Eşme'de efeler "companieros" olur, eşkiyayı dünyaya hükümdar etmezlerdi. Toroslar And dağları, Kaçkar'lar Sierra. Maestra'ydı artık.. Ve Fırat, geceleri usulca Amazon'la ağlaşırdı... Çünkü Latin Amerika ve Anadolu'nun kanayanı kesik damarları, aynı yürekten akmaktaydı,..